

## Grav

Ett barn  
Ungefär tre år gammalt

Hopkurat och vilande på något som kunde vara en kudde  
I grottan Panga ya Saidi i östra Afrika

Är den första kända människograven  
78 000 år gammal

Arkeologerna som hittade den kallade barnet Mtoto  
Namn för barn på swahili

De kunde inte avgöra hur barnet hade dött  
Men dess position antydde

Att någon avsiktligt  
Placerat det i fosterställning

Innan det lades i den grunda gropen  
Skelettets vridna axel indikerar att det troligen var hårt svept

I ett höjliknande material  
Sättet som skallen vridits och böjts inuti graven

Antyder att det kan ha stöttats upp  
På någon form av kudde som sakta vittrat

Det är dock inte klart, säger forskarna  
Om det var neandertalarna som började begrava sina döda

Eller om rötterna till ett begravningsrelaterat beteende går tillbaka  
Till människornas och neandertalarnas gemensamma förfäder

Ändå, säger en forskare, avslöjar ömheten i utförandet  
I Panga ya Saidi

Ett uttryck för personlig förlust  
En sorg som överskrider tiden

## ΤΑΦΟΣ

Ένα παιδί  
Περίπου τριών χρονών

να ξαποσταίνει κουλουριασμένο πάνω σε κάτι σαν μαξιλάρι  
Στο σπήλαιο Πάνγκα Για Σαΐντι στην Ανατολική Αφρική

Είναι ο πρώτος γνωστός τάφος ανθρώπου  
ηλικίας 78.000 ετών

Οι αρχαιολόγοι που τον βρήκανε βγάλανε το παιδί «Μτότο»  
Έτσι λέγεται στα σουαχίλι το παιδί

Δεν μπορούσαν να πούνε πώς πέθανε το παιδί  
Όμως η στάση του έδειχνε

ότι κάποιος το έβαλε επίτηδες σε εμβρυακή στάση  
πριν το βάλουν στον ρηχό λάκκο

Ο λυγισμένος άξονας του σκελετού υποδεικνύει ότι θα το είχανε τυλίξει  
σφιχτά

με κάτι που έμοιαζε με φασκιά  
Ο τρόπος που το κρανίο ήταν γυρισμένο και λυγισμένο μέσα στον τάφο

δείχνει ότι στηριζόταν  
πάνω σε κάτι σαν μαξιλάρι που σιγά σιγά φαγώθηκε

Πάντως δεν είναι σαφές, λένε οι ερευνητές  
αν τους νεκρούς άρχιζαν να τους θάβουν οι νεότερα

ή αν οι ρίζες μιας τελετής συναφούς με κηδεία πάνε πιο πίσω  
στους κοινούς προγόνους των ανθρώπων και των νεότερα.

Ακόμα, λέει ένας ερευνητής, η στοργή της εκτέλεσης της πράξης αυτής  
στο Πάνγκια Για Σαϊντι

αποκαλύπτει  
μια έκφραση προσωπικής απώλειας.

Ένα πένθος που ξεπερνά το χρόνο.

## Νύχτα μεσοκαλόκαιρου

Στην Μπεάτε

Βγήκα απ' το μετρό  
Μετά το τηλεφώνημα

Η κυλιόμενη είχε σταματήσει  
Έπρεπε ν' ανέβουμε όλο το δρόμο

Σκαλί-σκαλί  
Για να βγούμε στο δρόμο

Μόλις που άκουγα τα λόγια της  
Τόσο βαθιά κάτω απ' τη γη

Νομίζω ότι έκανε κάτι τόσο παράλογο  
Όπως να με ευχαριστήσει

Αλλά δεν την άκουγα  
Δεν ήξερα τί να απαντήσω

Ο σταθμός φαινόταν γιγάντιος  
Κοσμοϊστορικά γεγονότα

Στέκονταν γραμμένα και ζωγραφισμένα στους τοίχους  
ανάποδα<sup>1</sup>

Γυρίσαμε στο μετρό μετά το πάρτι και η πλατφόρμα έμοιαζε  
Το ίδιο μεγάλη

Ακόμα δεν μπορούσα να διώξω το τηλεφώνημα από μέσα μου  
Ο θανατερός αέρας του καρκίνου

Rage, rage<sup>2</sup>  
Κίτρινα ασπράδια ματιών

---

<sup>1</sup> Πρόκειται για τον σταθμό του μετρό της Στοκχόλμης Rissne, όπου υπάρχει μια απεικόνιση ιστορικών γεγονότων από το 3000 π.Χ. έως τη δεκαετία του 1980. Είναι έργο των Madeleine Dranger και Rolf H. Reimers (Σ.τ.Μ.).

<sup>2</sup> Στίχος από το ποίημα του Dylan Thomas με τίτλο: «Do not go gently into that good night». Ο στίχος είναι: «Rage, rage against the dying of the light» (Σ.τ.Μ.).

Πόννοι  
Πρησμένο στομάχι

Ίσως απόψε  
Ή αύριο τέτοια ώρα

Ακούω τους γλάρους απ' το μπαλκόνι  
Τα μαγαζιά έκλεισαν

Το μεγάλο σαββατοκύριακο  
Το μεγάλο πάρτι

Μετά οι νύχτες θα ξαναγίνουν πιο σκοτεινές  
Φυσάει πολύ

Το νοιώθεις να πλησιάζει  
Οι γλάροι στριφογυρίζουν

ψυχομαχητό  
Αν μπορείς να πεις έτσι

Τον αγώνα  
Για κάθε ανάσα

Δεν έχει πιο πολλούς γλάρους από άλλα βράδια  
Απλά πολλούς

Που ζυγιάζονται και προχωρούν  
Παρ' όλο που ο ουρανός ξαφνικά είναι εντελώς άδειος

Γυμνό μπλε άπειρο  
Όλα έφυγαν πολύ πιο μακριά

I lose my mind if you don't come with me<sup>3</sup>  
Έπρεπε να είχα πει

Τότε κιόλας  
Προσπάθησα

Τώρα πετούν τα χελιδόνια  
Αιωρούνται

---

<sup>3</sup> «Χάνω το μυαλό μου αν δεν έρθεις μαζί μου». Φράση από του τραγούδι «I contain multitudes» του Bob Dylan (άλμπουμ: Rough and Rowdy Ways, 2020, Σ.τ.Μ.).

Ψηλά  
Σπασμωδικά

Ίσως όλα ξαναρχίζουν  
Αφού παγώσουν

Στο θανατερό αέρα του καρκίνου  
Ακούω τους γλάρους από τ' ακουστικά

Ξανά τα χελιδόνια  
Κάτι σύννεφα θύσανοι

Έτσι τα λέω εγώ  
Δεν ξέρω πώς λέγονται

Μοιάζουν να έχουν όνομα  
Πυροβολάς τη σιωπή

Με όχι και τόση ακρίβεια  
Σημαδεύεις

Ένας μοναχικός γλάρος στον ουρανό  
Η θλίψη είναι τόσο βαθιά στο σώμα  
Η τρύπα στο σύμπαν  
Που αφήνει εκείνη

Σαν άκρη ενός γκρεμού  
Κάτι αδύνατο σύμφωνα με την κβαντική φυσική

Τί είναι ανάμεσα  
Ο ντελικάτος λαιμός της

Αυτά που φόρτωνε πάνω του  
Αυτά που ξεφορτώναμε η μια την άλλη

Δεν μπορείς να με αφήσεις  
Πώς θα τα βγάλω πέρα;

Σε ποιο δωμάτιο, σε ποιο χώρο θα μπορέσω να το πω;  
Ένα φωτεινό άστρο με κοιτάει

Φωνές έρχονται από κάπου  
Κάτι μακρινοί θόρυβοι αυτοκινήτων

Κατά τα άλλα σιωπή  
Είναι όμορφα

Μου αρέσει ν' ακούω φωνές  
Ίσως κάθονται άνθρωποι σ' ένα μπαλκόνι

Ακούω ένα μετρό στην Τελεφόνπλαν<sup>4</sup>  
Από πού ακούγεται η μηχανή δεν ξέρω

---

<sup>4</sup> Σουηδικά: Telefonplan, κεντρική πλατεία της Στοκχόλμης (Σ.τ.Μ.).

## ΑΥΡΑ, ΜΑΥΡΗ

Άκουσα να μιλάνε για κάτι άλογα που βγήκανε στη λωρίδα ανάγκης από μιαν αυλή σε μιαν άλλη. Ξαφνικά, για κάποιο λόγο που αργότερα κανείς δεν μπορούσε να εξηγήσει, ξεχύθηκαν ίσια στο δρόμο. Ένα αμάξι προσπάθησε να κάνει σήμα στο λεωφορείο που ερχόταν αντίθετα. Όμως ο οδηγός δεν κατάλαβε, δεν πρόλαβε να κάνει στην άκρη. Τράκαρε ίσια πάνω τους. Τα καταπληγωμένα αλογίσια κορμιά εκσφενδονίστηκαν πάνω στ' αμάξι στο αντίθετο ρεύμα.

Πρώτα, είπε το πιο μικρό κορίτσι στο αμάξι, όλα έγιναν με μιας μαύρα, και μετά κόκκινα

Κοιτάτε στο πάτωμα είπε η μαμά. Ό,τι κι αν κάνετε τώρα, κοιτάτε στο πάτωμα.

Πολλά χιλιόμετρα πιο πέρα κάτι άλλα άλογα λύθηκαν περίπου την ίδια ώρα. Πήδηξαν τους φράχτες. Όμως πρόλαβαν να τα πιάσουν πριν γίνει ατύχημα. Κανείς δεν ήξερε αν υπήρχε σχέση ανάμεσα στα δυο συμβάντα. Δεν είχε κάνει ασκήσεις ο στρατός. Ούτε οι κεραίες του τηλεφώνου ούτε οι δορυφόροι πάνω απ' την κοντινή πόλη είχαν εκπέμψει κάποια ασυνήθιστα σήματα.

να συνεχίσω την προσπάθεια. τα στρώματα που υποχωρούν. το αρνητικό. ο φωτισμός. Πιο μακριά. Πιο βαριά. πιο σκοτεινά. κηδεία σε κόκκινο φως. να ξεχάσω το όνομα και να θυμηθώ μόνο τη λέξη. Ατομικός υποδιπλασιασμός. απόρριψη. αποχωρισμός. τα οχυρωμένα σύνορα. οι εξοπλισμοί. αν το νευροπαραλυτικό αέριο πέσει στα χέρια των ανταρτών. η δήλωση. η αντίδραση. μια σειρά από πόνους στο στομάχι. οι κινήσεις των χεριών όταν εκείνος αφηγείται πώς φόρτωσαν ένα αυτοκίνητο γεμάτο πυραύλους που δεν εξερράγησαν κατά την πρόσκρουση. πώς οδήγησαν με τηλεκοντρόλ το αμάξι ίσια στο στρατόπεδο του κυβερνητικού στρατού. εικόνες χιονιού. Μια ψησταριά στο χιόνι με σούβλες από χιόνι. μια συλλογή από χιονοφιγούρες για να θρηνήσουν τους νεκρούς. ο νεκρός. στο χιόνι. οι πενθούντες. στο χιόνι. το χώμα σκεπασμένο. ενώ τα στρατόπεδα προσφύγων γεμίζουν παγωμένους ανθρώπους. οι σκηνές λυγίζουν κάτω απ' το χιόνι. Εσπεράντσα. η βάρκα. στην κόλαση της ελπίδας. αναταράξεις. το βιβλίο στο ποτάμι. Το μετά. 23.15. ωκεάνια ώρα. η πρωτεύουσα του πόνου. Ο πορθμός. οι κινήσεις. νιχτ. Ναχτ<sup>5</sup>. σιωπή. ηχωχώρα.<sup>6</sup> Οι μερίδες. Το κύμα. Τι δίνεις και τί παίρνεις ρωτάει. Και απαντάει ο ίδιος. Ύπνο. Και συνεχίζει να επαναλαμβάνει την ερώτηση όλη νύχτα. Τι δίνεις και τί παίρνεις. Ακούει

τον ετοιμοθάνατο μέσα στον ύπνο του. Τα τελευταία του λόγια. Τι δίνεις και τί παίρνεις

**Poet / Ποιήτρια: Marie Silkeberg – Μαρίε Σίλκεμπεργκ (Sweden)**  
**Μετάφραση από τα σουηδικά: Σωτήρης Σουλιώτης**  
**Translated from Swedish by: Sotiris Souliotis**

---

<sup>5</sup> Γερμανικά: Nicht Nacht, δηλ. όχι νύχτα (Σ.τ.Μ.).

<sup>6</sup> Από το βιβλίο του Τζέιμς Τζόις «Η αγρύπνια των Φίννεγκαν», στο πρωτότυπο: Hush! Echoland! Μετάφραση: Ελευθέριος Ανεβλαβής (Σ.τ.Μ.).